

דף נה

'אלא מאשת אח ילפינן' — ואין לומר 'אין עונשין מן הדין', כי אין כאן לימוד דבר שאינו כתוב מדבר הכתוב [כגון בתו מאנוסתו], אלא כיון שמצינו שנקרא 'אח' אפילו מן האם, אף 'אחותה' נקראת כן מן האם, והכל בכלל הכתוב שאמר ואשה אל אחתה לא תקח. (עפ"י רמב"ן)

'שכן קרובי עצמו מקרובי עצמו' — פרש"י, אחות אשה מחשיבה קרובי עצמו, שמחמת עצמו נאסרה עליו ולא מחמת אביו. והרש"ש פרש על פי הכתוב עצם מעצמי.

'דודתו דכתב בה רחמנא ערירים יהיו למה לי...' — לפרש"י, 'ערירים' ו'כרת' היינו הך, שזרעו נכרת. ולפי זה מובנת קושית הגמרא בפשיטות, הלא כיון שנאמר עונש כרת בכל העריות, למה כתב 'ערירים' בדודתו. (וכן כתבו בדעת הרמב"ם, שלא הזכיר בשום מקום ערירי אלא כרת, ומשמע שהיינו כרת היינו ערירי. וכ"כ ריא"ז). אבל לפירוש ריב"א אין נכרת הוא וזרעו אלא בעריות שכתוב בהן 'ערירים', ולפי זה צריך לפרש קושית הגמרא כך: כשם שאתה למד כל העריות מנדה להעראה, כך יש ללמוד 'ערירי' מאשת אחיו שכתוב בו נדה הוא ונאמר בו ערירי, ולמה צריך לכתוב בדודתו. (עפ"י תוס' לעיל ב. ד"ה אשת)

'מדגלי רחמנא שכבת זרע גבי שפחה חרופה...' — במהותה של 'שפחה חרופה' נחלקו תנאים (ע' כריתות י-יא), אם היא שפחה כנענית המיוחדת לעבד עברי (רבי ישמעאל), או לעבד כנעני (אחרים), או חציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי (רבי עקיבא). ודין הבא על שפחה חרופה בשוגג או במזיד — בקרבן אשם. ודין השפחה במלקות. [יש מי שכתב לדייק מדברי רש"י, שמיעוט העראה בשפחה חרופה, אינו מתייחס רק כלפי החידוש שנתחדש בפרשה — קרבן האשם, אלא גם חיוב מלקות שלה ממועט בהעראה, בניגוד לשאר חייבי לאוין. עפ"י הר צבי]. על פרש"י כאן בבאור 'שפחה חרופה' ובמה שכתב שאוהרתה מלא יהיה קדש' — ע' בחכמת שלמה למהרש"ל, רש"ש, זכר יצחק עו.ב.

'מדגלי רחמנא שכבת זרע גבי שפחה חרופה, מכלל דחייבי לאוין בהעראה' — זה שמיעטו משכבת זרע העראה, הגם שאפשר בצד רחוק להתעבר מהעראה, אעפ"כ אין זה קרוי עיבור על ידי שכיבה כדרך כל אדם, אלא קליטת הזרע נחשבת כקליטת זרע מאמבטי ללא שכיבה, ולכך אותה שכיבה אינה קרויה בשם 'שכבת זרע'. (עפ"י ערוך לנר לעיל יב; חזון איש סוס"י סב. [וע' משנה למלך אישות טו, ד]. ע' מנחת שלמה (ח"ג צה, ד) שכתב שאין מתקבל על הדעת לומר שבכגון זה לא יהא הולד ממור, ומכאן נסתייע לומר שגם בהזרעה מלאכותית שייך דין ממזרות אעפ"י שאין שכיבת איסור, ע"ש באריכות).

(ע"ב) 'אלא אמר רבא: פרט לשקינא לה דרך אברים. אמר ליה אביי פריצותא אסר רחמנא?!' — אין להקשות מכאן על שיטת הרמב"ם שכל שאר עניני קריבות בעריות מלבד ביאה, אסורים מדאוריתא — כי אין כוונת הגמרא על עצם המעשה אם מותר או אסור, אלא הכוונה כמו שפרש"י 'מי אסר רחמנא' — על בע"ה משום אותם דברים. (מגילת אסתר' סוף ל"ת שנג, דלא כ'זוהר הרקיע' שהוכיח מכאן כהרמב"ן).

ולשון 'פריצותא בעלמא' פרש ב'משך חכמה' (אחרי מות יתה) לדעת הרמב"ם, על פי מה שכתבו הראשונים שמדובר כאן שלא היה חושדה לביאה ממש, ואף לדעת הרמב"ם שכל עניני קריבות אסורים מהתורה, אין זה איסור עצמי אלא משום סייג והרחקה מביאה, הלכך כשאין חשש זנות, מכונה איסור זה כ'פריצותא בעלמא' [הגם שלמעשה הוא איסור תורה].

— ערש"י ותוס'. ומשמע שאין קינוי וסתירה אוסרים אשה על בעלה אלא אם חושדה בזנות, אבל אם אינו חושדה אלא שקינא לה שלא תיסתר עם פלוני משום איסור יחוד או מסיבה אחרת — אינה נאסרת. [ואולם הרמב"ם השמיט כל דין זה שקינא דרך אברים, ולכאורה נראה מדבריו שפירש הגמרא באופן אחר, שקינא לה סתם וזינתה דרך אברים, שאינה שותה ולא נאסרה. ולפי זה אין הוכחה מהגמרא לדין הנ"ל]. (עפ"י תשובת הגר"ו מלאדי, וכן פסק באבני נזר אה"ע רלג; קיט, קכו; בית הלוי ח"ב מב, ד. באבני נזר שם פירש כן בדברי הבית-שמואל (סוף אה"ע). ולולא דבריו היה נראה בפשטות שכוונת הב"ש שאינו מקנא לה מאיש פלוני אלא מזהירה שלא תיסתר עם אנשים דעלמא, שזה ודאי אינו בגדר קינוי כלל).

דף נו

'מכאן ואילך אינו אלא נשיקה ופטור עליה' — משמע אפילו התחיל להכניס הגיד, אינו חייב אלא בהכנסת העטרה. ומכאן הוכיח הבית-שמואל (כ סק"ג) שאין חיוב אלא בהכנסת כל העטרה, [ודלא כמשמעות דברי הט"ז (ה סק"ד) שמיד בתחילת הכנסת העטרה חייב, מפני שבצדה התחתון היא מתקצרת והולכת והרי נכנסה כל העטרה שבאותו צד, ואין פטור לפי זה אלא בנשיקת אבר גרידא ללא הכנסה]. (לכאורה יש מקום לדחות הראיה, שפירוש 'מכאן ואילך', היינו שהכניס האבר בארכו [וכגון שלא היתה פסיקת רגלים, שהאבר בצורה מאונכת], ובאופן זה אין כאן הכנסת עטרה אלא נשיקה. אך יש לומר שבאופן זה אפילו נשיקה לא הוי, וכמו שפסק בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד מא).

ונראה לכאן שאף הט"ז מסכים להלכה כדברי הבית-שמואל, שאינו חייב אלא בהכנסת כל העטרה, [ולא כתב אלא שגם בצד התחתון שלה קרויה עטרה, לאפוקי מדעת הדרישה]. וכן משמע קצת בבית-שמואל שמסיק להשוות דברי הט"ז עם דבריו).

'ואיכא דאמרי, מן האירוסין דברי הכל לא אכלה, דהא לא אכלה בחיי בעל, כי פליגי מן הנשואין, רב אמר אוכלת, דהא הות אכלה מעיקרא...' — נחלקו הדעות בפירוש דברי רב; יש מפרשים שמדין תורה סובר רב שקנה לכל, אלא גזרו חכמים לענין תרומה בלבד, שמא יאמרו נישואין שלא מדעת מאכילים (ערמב"ן ורשב"א). ויש מפרשים שאף מהתורה אמר רב שלא קנה לדברים שאינם מפורשים בפרשה [כדעת שמואל ללשון ראשונה].

(ע' שתי הדעות באה"ע סו"י קסו, ובבית יוסף. ע"ע באבני מלואים (לג סק"ב), וקושייתו אינה אלא לשיטה אחרונה, וכמש"כ בקהלות יעקב סי' יג. ועע"ש בס"י כו).

(ע"ב) 'אלא מאי זכין' אשלא כדרכה דחייבי לאוין' — ומקור הדבר שחייבים בחייבי לאוין על ביאה שלא כדרכה, כתב הרא"ש (וכ"כ מהרש"א בדעת רש"י), משפחה חרופה, מכך שגילה הכתוב שאינו חייב אלא בכדרכה, משמע ששאר חייבי לאוין אף שלא כדרכה [וכדרך שלמדו לעיל לענין העראה]. וזה דוקא בלאוין דעלמא, אבל לאוין דכהונה אי אפשר ללמוד משפחה חרופה אלא גלמדים בגזרה-שוה 'ביאה ביאה' מיבמה, כמו שכתב רש"י. (ע"ע רש"י ש"ש ובית הלוי ח"ג ז, ה) שביארו מדוע הוצרכנו (לעיל נד.) ללימוד מיוחד שיבמה נקנית בביאה שלא כדרכה, והלא אפשר ללמוד מחייבי לאוין בהך גזרה-שוה דביאה ביאה). והתוס' כתבו שגם שאר חייבי לאוין גלמדים מגזרה-שוה זו. (ולדעתם כנראה אי אפשר ללמוד שני דברים מגילוי הכתוב בשפחה חרופה, גם העראה וגם ביאה שלא כדרכה. עפ"י מהרש"א).

'אשת כהן שנאנסה — בעלה לוקה עליה משום זונה... משום טומאה' — ה'קדן אורה' עמד על דקדוק הלשון 'בעלה לוקה עליה', כאילו בא למעט אדם אחר, והלא כל עיקרו של איסור זה לא נאמר אלא כלפי הבעל?

ויש לומר על פי שיטת ה'נודע ביהודה' (אה"ע קמא ע; תנינא יב) שאיסור זה של אשת כהן שנאנסה, היות ולא נאמר בפרשת עריות, וגם אינו שוה בכל, שאינו אלא לכהנים — אין האשה מוזהרת עליו אלא הכהן לבדו (בניגוד לשאר איסורי ביאה שלמדו אזהרה גם עליה מ'הנפשות העושות'. אמנם, גם כאן אסור לה מהדין הכללי של 'לפני עיור' וכו'). ואפשר שלכך דייקו 'בעלה לוקה' לומר שהיא אינה לוקה. (הגר"ר בענגיס כב, ד)

— מכאן הוכיחו אחרונים, שגם לפי מה שכתב הרמב"ם (איסורי ביאה יז, א) שאין מלקות בחייבי לאוין בביאה בלא קדושין, לאו דוקא אם הקדושין נעשים באיסור [ומפני שהקדושין הם ממרכיבי החיוב כמו הביאה], אלא הכוונה לומר שאינו לוקה על ביאת איסור רק בדרך אישות, הלכך גם כאשר הקדושין היו בהתר, כמו כאן, לוקה על ביאת איסור לבדה, מפני שהיא ביאה בדרך אישות. (ע"ע: שו"ת רעק"א ריג רכא; אמרי משה י, ו בהגהה; קובץ הערות נ, א; אבי עזרי — איס"ב יז, ב).

— בענין אשת כהן שנאנסה, אם דינה כדין סוטה לפטור צרתה מן היבום — ע' בנמוקי יוסף לעיל יא שנסתפק בדבר, ובבית שמואל (קעג סק"י) הקשה מסוגיתנו שמבואר שכתוב בה 'טומאה'. ובבאור ספק הנמו"י ע' בחדושי הגרנ"ט; ו; קובץ הערות.

כללים וצינונים

חילוקים בדין, בין דברים המפורשים בתורה לבין הנדרשים
'... ושמואל אמר: לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה'

טעמו של שמואל — הסבירו בתוספות — כיון שביאת שוגג ואונס אינן קונות בשאר מקומות, סברה היא שלא נתרבו כאן אלא לדברים המפורשים בפרשה, כירושת האח, פטירתה מיבום ופטור הצרה, ולא לשאר דברים שאינם מפורשים, אף על פי שנלמדים מן הדרשה מפסוקי הפרשה.

חילוק כעין זה בין דברים המפורשים לנדרשים, מצאנו בתוס' בפסחים (לה, א ד"ה חלות). שם מובאת סברה שפסול שימור המצה לשם מצה-פסולה, אינו אלא כששימר לשם פסול הכתוב בהדיא. וכן יש בתוס' שבת כח. ד"ה אלא ב"ק ג. ועוד.

וכיוצא בזה מצינו בכמה מקומות שיש העדפה וקדימות מסוימת לדבר המפורש מהדבר שאיננו מפורש. וכן מצינו לפעמים שחכמים גזרו על המפורש בתורה יותר מאשר על דברים שנלמדו מדרשה. וכן כתבו התוס' בכמה מקומות שדבר המפורש בתורה להתר, אין חכמים אוסרים אותו. ועוד יש נפקותות מסוימות בדין תורה, בין המפורש לנדרש, כגון לענין חלות שבועה על דין תורה, שאינה חלה אלא על דבר שאינו מפורש בתורה. וכן ביאת מקדש בכלול או במקצתו (עתוס' לעיל ז: ד"ה ואמר) או לענין הכנסת טומאה שאינה מפורשת בתורה, למקדש (ערמב"ם טומאת מת ה, ה וכו"מ); 'ידות נדרים ונזירות ועוד. ראה בפירוט במונב בימא לד (חוברת קכה).

בין 'הופעל' ו'נפעל'

'אמר רבא: אשת כהן שנאנסה — בעלה לוקה עליה משום זונה. משום זונה אין משום טומאה לא?' רש"י: הא אמרינן בפרק קמא 'הא מה אני מקיים אחרי אשר ה'טמאה — לרבות סוטה שנבעלה'.

יש להוסיף בבאור שאלת הגמרא, שמשמע מלשון הכתוב עצמו שיש איסור 'טומאה' באשת כהן שנאנסה, ולכך מקשה מכך על רבא; —

כי בכל התנ"ך בא לשון טומאה בבנין 'נפעל' — 'נטמאה', 'נטמאו', מלבד בפסוק זה אחרי אשר ה'טמאה — ב'הופעל', ובנין זה מורה שאינו תלוי ברצון הנפעל, כמו ויוסף הורד מצרימה — באונס גמור.

שלא כ'נפעל' שגורם לעצמו את הדבר. ומכאן שיש אופנים שגם נטמאה באונס נאסרת על בעלה, וזוהי אשת כהן שנאנסה. (עפ"י משך חכמה — תצא כד, ד)

מעשה אסור הנעשה באונס, האם נחשב 'מעשה-עבירה'?
 'מתיב רבי זירא...'

יש שבארו שורש מחלוקתם של רבא ורבי זירא אם אשת איש שזנתה אסורה לכהן משום 'זונה', בדרך זו: האם מעשה איסור של אדם הנעשה לאונסו נחשב כמעשה עבירה מבחינתו, אלא שפטור מעונשין משום 'ולנערה לא תעשה דבר', או שמא בדיני התורה אין נחשב שעשה מעשה-איסור כלל, ומפני כך אין להחשיבה לזונה.

בשאלה זו נחלקו רבא ורבי זירא בענין אחר. במסכת עבודה זרה (נד) דנו בדין 'נעבד' (בהמה שעשאה אלהות ועבדו לה) שאסור לזנובה, מה דין הבהמה שעבדה באונס, ונחלקו בדבר רבא ור"ז, לרבא אסורה ולר"ז מותרת. וברא הגאון בעל 'חמדת שלמה' (בשור"ת סי' לה) שהטעם להתירה, הגם שמכל מקום נעשתה בה עבירה — משום שבאונס אין כלל שם 'נעבד' עליה. נמצא שרבא ורבי זירא הולכים לשיטתם. (אמנם יש הגורסים בסוגיתנו 'רבה'). (חידושי הגר"ר בעניניו כב, ד; מי נפתות. וכיו"ב בשור"ת דובב מישרים ח"ג ק. אם כי אין הדברים מוכרחים ואפשר לחלק בין הנידונים.

עוד בגדרי מעשה עבירה באונס — ע' בקובץ שעורים ריש כתובות, אות ה; 'חידושי הגר"ח על הש"ס' — בענין 'אשו משום ממונו'; אתון דאורייתא — יג; בית ישי — מז; וע' נדרים כז 'אמר ליה רבא...'. וברש"ש, שיעורי ר' פסח מקרובין ור"ח מטלז ובספר נחלת משה שם; משאת המלך על הרמב"ם — א (ובחידושי על מסכתין לעיל נג).

דף נז

'אי בקדושתיה קאי לא אכלה, דהא אמר מר: בת גר זכר כבת חלל זכר'. רש"י: 'זבת חלל פסולה לכהונה בפרק עשרה יוחסין. וכיון דבקדושתיה קאי לא אכלה, דאמרינן הרי זו פסולה לו ועשאה חללה בביאתו'.

משמע מדברי רש"י שכל עוד לא נבעלה, אוכלת בתרומה. וצריך עיון, הלא חללות אוסרת באכילת תרומה, כמבואר במשנתנו ובעוד מקומות, ואם בת גר דינה כבת חלל, מדוע אוכלת? ואכן התוס' כאן צדדו שפסולה בתרומה מצד עצמה, שהרי היא כחללה גמורה, עיין שם. (וע' בקרן אורה ובערוך לגר ורש"ש). ויש לבאר על פי דברי הרמב"ם (הל' תרומות פ"ו) שזונה וחללה אסורות בתרומה משום ובת כהן כי תהיה לאיש זר, הוא בתרומת הקדשים לא תאכל, וכדרשת הגמ': כיון שנבעלה לפסול לה — פסלה. ולפי זה יש לומר שזהו דוקא כשנתחללה על ידי ביאת איסור, שאז אינה אוכלת אפילו כשהיא 'קנין כספו' של כהן. מה שאין כן חללה-שמתולדה, אין חללותה נחשבת אלא כפסול 'זרות', וכשם שזר אוכל בתרומה בתור 'קנין כספו' של הכהן, כגון בת ישראל הנשואה לכהן, כך חללה זו. אולם כשנבעלה לו, הריהי נפסלת בעצם ואסורה בכל גוונא.

ובזה מיושבת תמיהת האחרונים על מה שמבואר בגמרא ששפחה של כהן אוכלת בתרומה, כדברי הגמרא לעיל 'הואיל ומאכילה בעבדיו ושפחותיו הכנענים' — והלא שפחה, דין 'זונה' יש לה אפילו כשלא נבעלה לפסול, כנכרית, וכמו שפסק הרמב"ם (הל' איסורי ביאה פ"ח), ומדוע מותרת בתרומה? אך כיון שנחשבת זונה מתולדה, אוכלת בתרומה בתורת 'קנין כספו' של כהן, כנ"ל. [ואם תאמר מכל מקום תאסר מפני שמוחזקת שנבעלה לגוי או לעבד — יש לומר שאין ביאת איסור פוסלת אלא בבת ישראל שקידושין תופשין בה, וכדכתיב כי תהיה לאיש זר]. (בית ישי מו, ב. וכע"ז יש בחידושי הגר"ח על הש"ס — בכורות. וע"ש קידושין כא. וע"ע באריכות בכ"ז בקהילות יעקב — יבמות לד).

ס. מי שנשא אשה באיסור ואחר כך הותר האיסור, האם קנסוהו להוציאה אם לאו?

נחלקו תנאים במי שנשא אשה באיסור [איסור הנובע מאי-והאות זמנית] ואחר כך הותר האיסור, האם קנסוהו להוציאה אם לאו. ושתי מחלוקות הן, בחשש איסור דאורייתא ובאיסור דרבנן; – בחשש דאורייתא – הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת וילדה וילד שאינו של קיימא; לחכמים יקיים ולרבי אליעזר יוציא מפני שנכנס לספק איסור אשת אח בתחילה, אעפ"י שכעת הוברר שהיא מותרת לו. בדרבנן – מי שנשא מעוברת חבירו ומינקת חבירו – יוציא, ולכשיגיע זמן ההתר לכנוס – יכנוס. ולרבי מאיר – יוציא ולא יחזיר עולמית. בארו בגמרא ששתי המחלוקות אינן תלויות בהכרח זו בזו, כי יתכן וקנסו באיסור דאורייתא ולא בדרבנן ויתכן להפך, שעשו חכמים חיזוק לדבריהם יותר משל תורה. הלכה כסתם מתניתין ולא כרבי אליעזר. וכן במחלוקת ר"מ וחכמים הלכה כחכמים, כדלהלן.

דפים לו – לז

סא. א. מי שנשא מעוברת חבירו או מינקת חבירו, או קידש אשה בתוך שלשה חדשים לאחר שהיתה נשואה לאחר – מה דינו?

ב. מי שמת ולו בן פחות מבן חדש, ומת – מה דין האשה לענין יבום וחליצה?

א. כאמור, נחלקו חכמים ורבי מאיר במי שנשא מעוברת חבירו ומינקת חבירו, האם מותרת לו לאחר שעבר זמן ההמתנה אם לאו. ואפילו לחכמים המתירים, אמר רבא: צריך להוציאה בגט עד שיעבור הזמן (ומנדים אותו עד שיוציא. רב"ד גירושין יא, כח). והסיקו שאפילו הוא כהן צריך לגרשה אעפ"י שנאסרת עליו בכך לעולם.

א. הלכה כחכמים, שאין הלכה כרבי מאיר בקנסותיו אלא בגזרותיו (עפ"י בה"ג ושאלתות ר"ח תוס' וש"פ. ויש שכתבו שהלכה כמותו אף בקנסותיו – עפ"י רדב"ז מתנות עניים ב, יח. ועתוס' נדרים כ. ד"ה אבל).

ב. כשמוציאה בגט, דעת הרא"ש בתשובה שצריך ליתן לה כתובה, וכשמחזירה מרצונה בשנית, כותב לה כתובה נוספת. ומהרש"ל חולק.

ג. יש אומרים שאם קידש מעוברת או מינקת חבירו ולא נשאה, אין צריך ליתן לה גט אלא די בהפרשה בעלמא [שהרי בלאו הכי אסורה לו כל עוד לא נכנסה לחופה] (עפ"י ר' יוסף מאורלייניש; רמב"ם גירושין יא, כח; אור זרוע ח"א תשמ – תשובת ר"מ ב"ר חסדאי; מאירי). והתוס' והרא"ש והרמב"ן נטו מהוראה זו, וכן הביאו משאלות דרב אחאי. וכן פסק בתרומת הדשן (רטו). וכן כתב בתשובת מהר"ם חלאה שם עפ"י רש"י וראב"ד. וכ"כ ריא"ז (ואפילו ברח) ורש"ל.

ורבנו מאיר (מובא ברא"ש. וכן פסק רש"ל) היה אומר שאפילו הדיר הנאתה עליו על דעת רבים עד שיגיע זמנו לכנוס, שאסורה עליו מהתורה – צריך ליתן לה גט. ואפילו היא בנידותה ועד שתיטהר כבר יחלוף זמן ההמתנה – יוציא.

ובנתקדשה לכהן, שאם יתן לה גט תאסר עליו – כתבו כמה פוסקים שיש לסמוך על דעת הראשונים שאין צריך גט (עפ"י דרכי משה, בית שמואל וקרנן נתנאל). ויש חולקים (ריא"ז; ים של שלמה).

ד. יש אומרים שאם נשא בשוגג, אין צריך ליתן לה גט אלא פורש עד שיעבור זמנו (כן מובאת בתשובת אור זרוע ח"א תשמ). ויש מפקפקים בדבר (ע' תרומת הדשן סוס"י רטז; רמ"א אה"ע יג וט"ז סק"ג; יש"ש).

ה. הנושא מעוברת חברו ולא הספיק להוציא עד שילדה וכבר אין חשש לוולד – יקיים, שהרי לחכמים לא קנסוהו אלא הצריכו להוציאה משום תקנת הולד (רשב"א; יש"ש. וע"ע בסמוך לענין שלשה חדשי הבתנה שלהראב"ד קנסוהו להפרישה כמנין הימים שעמדה עמו).

נשא אשה (או אפילו קידש בלבד. כ"מ בגמ'. ראשונים) בתוך שלשה חדשים מאז שנתאלמנה או נתגרשה – חייב להוציאה (ומנדים אותו. ראשונים). קידש וברח – נחלקו רב אחא ורפרם האם מנדים אותו, אם לאו – שבריחתו מספקת לו שהרי גילה דעתו שאינו חפץ לכנסה עד שיגיע הזמן. וכן הורה רפרם במעשה שבא לפניו.

א. לדעת הרמב"ם (גרושין יא, כד ובמפרשים), עבר ונשא בתוך שלשה חדשים, אין כופים אותו להוציא בגט אלא מנדים אותו [אפשר שטעם הנידוי הוא משום שעבר על מצות חכמים, ולאחר שלשים יום מתירים נידויו (רמב"ן ועוד). וברשב"א מובא שמתירים הנידוי לאחר תשעים יום], ומפרישים אותו עד שיגיע הזמן. והטעם, מפני שהוא קל ממעוברת חברו מפני שזה ספק וזמנו קצר ויכולים להשתמר.

והראב"ד ועוד ראשונים כתבו שצריך לגרש בגט (ערמב"ן ריא"ז וש"ד, וכ"מ מרש"י). ובקטנה שאינה ראויה לילד יש מקלים שאין צריך לגרשה אלא חייב להפרישה שלשה חדשים (עריטב"א. וע"ע שו"ת הריב"ש רב ויש"ש).

ואין כופים עליו הגירושין בשוטים אלא בנידוי (עפ"י שו"ת הרא"ש וש"פ). ואם נידוהו ולא גירש עד שעבר זמן ההמתנה – מותר לכנסה [ואם נמצאת מעוברת, עדיין הוא בנידויו עד שיגרש או עד שעבר הזמן שנתנו חכמים למעוברת חברו] (עפ"י נמו"י).

ב. לדברי הראב"ד (גרושין יא, כד. וכן כתבו ראשונים לטעם מדברי רש"י), דוקא אירס וברח אין מנדים אותו, אבל נשא וברח – מנדים אותו עד שיתן גט [ורק ביבמה שנינו שאם בא עליה תוך שלשה ואין הולד בן קיימא יקיים, כי אם יתן לה גט תיאסר עליו]. ויש מתירים אף בנשא וברח (עפ"י רמב"ם; מאירי; וכ"מ בריא"ז. וכן מצדד הרמב"ן להקל. וע' בית שמואל יג סקי"ט). עוד כתב הראב"ד שמפרישים אותו לאחר תשעים יום כמספר הימים שעמד עמה בתוך שלשה חדשים, משום קנס. ואילו הרמב"ן והרשב"א ועוד ראשונים חולקים (וכן הורה כמותם בשו"ת הריב"ש שס).

ג. יש אומרים שגם לכתחילה אפשר להורות לו לברוח, כי די בגילוי דעתו שאין רצונו לכנסה עתה (רא"ש). ויש חולקים (או"ז, מובא בדרכי משה. ויתכן שאף הרא"ש לא אמר אלא לשיטתו שכתב בסמוך שצריך בריחה למקום מרוחק דוקא).

ומסתבר שדוקא בריחה למקום מרוחק שאי אפשר לו לחזור תוך שלשה חדשים לאשתו (עפ"י רא"ש). ויש אומרים עפ"י משמעות דברי הגמרא וסתירת הפוסקים שכל בריחה מועילה (ע' שו"ע יג, יבנו"כ. ובלבד שרואים מבריחתו שאין דעתו לכנסה – ערש"ל).

ד. כתב הרמב"ן ועוד ראשונים (ערשב"א ורא"ש ומאירי) שדין 'ברח' אמור גם במעוברת ובמינקת חברו (וכ"פ רש"ל). והרי"ד חולק וסובר שבזו מנדים מפני שהוא איסור ודאי ולא ספק וגם הזמן מרובה (וכ"ה ביש"ש בשם הר"ן).

ב. לדברי רשב"ג, כל ולד שלא שהה שלשים יום ואין ידוע שכלו לו חדשיו – הרי זה ספק נפל, ואמו חולצת ולא מתייבמת [אבל ידוע שכלו לו חדשיו ונגמרו סימניו – אפילו תינוק בן יומו פוטר את אמו מן החליצה ומן היבום. ראשונים עפ"י משנה נדה מג:]. עמדה ונתקדשה לאחר שמת בנה בתוך שלשים, אם אשת ישראל

היא – חולצת. ואם אשת כהן – נחלקו רבינא ורב מרשיא בדעת רבא אם חולצת אם לאו, שכיון שאם תחלוץ תיאסר על בעלה הכהן, הקלו לסמוך על דעת חכמים החולקים על רשב"ג וסוברים שאינו נפל.

א. לפרש"י מדובר כגון שפיהק ומת, ולא מת מסיבה חיצונית ידועה. והתוס' כתבו שבאופן זה אפילו חכמים מודים שהוא נפל אלא מדובר כגון שנפל מן הגג או אכלו ארי, ולדעת רשב"ג חוששים למיעוט המצוי של נפלים. ואפשר שגם רש"י לא אמר אלא בפיהק ומת ביום שלשים אבל קודם לכן – הרי זה נפל (כן צדדו התוס' עפ"י בה"ג, לפי גרסת רש"י בשבת). ויש סוברים שאפילו בנפל מן הגג אין מקלים באשת כהן אלא ביום שלשים אבל קודם לכן – תחלוץ. חלה ומת – יש סוברים שהיינו פיהק ומת (רבנו יונה שבת קלו. וע' במאירי), ויש אומרים שחלה דומה לנפל מן הגג (רו"ה).

ב. הלכה כרבינא שאשת כהן אינה חולצת (רי"ף; רמב"ם יבום ב, כא; אה"ע קסד, ז). ומשמע ברמב"ם (כפי שבאר הגר"א אה"ע קנו, ד) שהטעם לסמוך כאן על חכמים, כי אף רשב"ג לא חשש לנפל אלא מדרבנן משום מיעוט נפלים המצוי, אבל מדאורייתא חולכים אחר הרוב (כדברי התוס' כאן), ולכך אין אוסרים האשה על בעלה מספק כזה. ויש מפרשים: הואיל ונגמרו סימניו יש לסמוך על דעת רבי שולד גמור הוא ולא להוציאה מבעלה שהרי אף לרשב"ג אינו אלא ספק (ערמב"ן שבת קלו. והרשב"א והריטב"א כתבו שמדובר אף בשלא נגמרו סימניו ואין ידוע אם בן שמונה או בן תשעה).
ג. כתבו התוס' שלענין אבילות מקלים בספק נפל ואין מתאבלים עליו. ושמא ביום שלשים נחשב בר-קיימא אף לענין אבילות [שבוה נוקטים כחכמים שאינו נפל. אבל לרשב"ג עצמו יום שלשים כתוך שלשים].

ואולם בספק בן תשעה לראשון בן שבעה לאחרון – מתאבלים, שגנאי הדבר אם לא יתאבלו עליו מאחר שודאי קרוב הוא לאחד מהם.

ד. כנסה היבם ונמצאת מעוברת וילדה בן ומת בתוך שלשים; הרמ"ה (מובא בטור אה"ע קסד) כתב שאינו חייב להוציאה, והבית-יוסף ועוד תמהו על כך ופסקו שצריכה גט וחליצה, שמא הוא נפל וחייבת ביבום שמא אינו נפל והרי היא כאשתו לכל דבר (עפ"י שו"ע שם ו ועוד. וע' בבאור דעת הרמ"ה בחדושי הנצי"ב ובשו"ת דובב מישרים ח"א עב. ושם באר שלא אמר הרמ"ה אלא כשנולד לאחר שמת הבעל, אבל נולד בחייו, גם להרמ"ה תצא מהיבם מפני שלא היתה בחזקת זקוקה ליבום).
ה. אשה שמת בעלה וילדה וחליצה ליבם מחשש שמא ימות הולד בתוך שלשים, ואכן מת – אינה צריכה חליצה אחרת אפילו לריש לקיש (מאירי לעיל בשם 'גדולי הדורות').

ו. יש מי שאומר שאפילו נולד מת, אם יש להסתפק שכלו לו חדשיו – חולצת ואינה מתיבמת (רבנו פרץ, מובא בטור וברמ"א קנו, ד). ואם ידוע שכלו לו חדשיו – אף מחליצה פטורה (עפ"י תשב"ץ ח"ג רמב. וכן נקט בדובב מישרים ח"א עב. ואולם בחזו"א (קטו, ח) כתב לפרש סברת רבנו פרץ שאנו מספקים שמא הוא מת לאחר שהוציא ראשו חי. ולפי"ז לא אמר ר"פ אלא לחומרא. וע"ע יש"ש). ויש חולקים וסוברים שכל שנולד מת אינה נפטרת מיבום (ע' שו"ע שם. וע' שו"ת משיב דבר ח"ה סו"י פד. וצ"ע שלא זכר שר שיטת רבנו פרץ).
ע"ע שבת קלו.

דף לז

סב. ולד הנולד ליבמה שנתיבמה, ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון – מה דינו, ומה דין היבם והיבמה, ריב ומה דין הולד הבא אשר יולד ממנה ליבם?

א. שנינו: אשה שנתלבמה ונולד לה וולד, ספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון – יוציא (שהרי היא בספק אשת אח שיש לו בנים), והולד כשר וראוי להיות כהן גדול. וחייבים היבם ויבמתו אשם תלוי. ומבואר בגמרא שאין הולכים אחר רוב הנולדים שהם בני תשעה, מפני שמדובר שלא הוכר עוברת לשליש ימיה, ועל כן הורע הרוב וחוששים שמא הוא מהשני.

א. להלכה אין חייבים אשם תלוי אלא בספק שהוקבע האיסור, כגון באוכל חתיכה משתי חתיכות, אבל ספק בן תשעה לראשון בן שבע לאחרון פטור (עפ"י רמב"ם שגגות ח, ב; מאירי).

ב. הוכר עוברת לשליש ימיה – חייבים חטאת (ריטב"א. ונראה שאף לענין ממון הוא הירוש, וכן יש לשמוע

מדברי הרשב"א להלן. ונראה לכאורה שלא רק כשהוכר אלא כל שאין ריעותא במה שלא הוכר, כגון שאשה זו

לעולם אין עוברת ניכר בשליש עיבורה – הולכים אחר רוב נשים שיוולדות לתשעה. וע' רעק"א).

לא הוציאה היבם והוליד ממנה בן שני – הרי זה ספק ממזר. ונחלקו תנאים האם מותר להינשא למזרת ודאית אם לאו. וכן נחלקו רב ושמאל להלכה, האם לפסוק כרבי אלעזר שאסר או כחכמים המתירים.

אביי סבר כשמאל שהתיר ורבא סבר כרב שאסר.

וכן הלכה, לאסור – כרב כנגד שמאל באיסורים, וכרבא כנגד אביי (רי"ף ר"ד ושאר פוסקים).

וע"ע פרטים נוספים בד"ן ספק ממזר, אם מותר במזרת – בקדושין עה.

סג. האם נושא אדם כמה נשים בכמה מדינות? האם נושא אדם אשה כשבדעתו לגרשה לאחר זמן?

אמר רבי אליעזר בן יעקב: לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת, שמא יזדווגו זה לזה ונמצא נושא את אחותו. ואמרו בגמרא שחכמים מפורסמים, הואיל וזרעם נקרא על שמם, אין לחוש לכך. [וכמנהג שנהגו רב ורב נחמן בלכתם למקומות אחרים ונשאו להם נשים שם, כדי שלא לשהות בלא אשה אפילו יום אחד. ועוד אמרו שאפשר שלא היו נזקקים להם אלא ייחוד בעלמא (עפ"י רש"י ביומא. וע"ש בתוס' וברש"י). ואפשר לפי זה שלא היו רוצים לסמוך על שמם המפורסם, ולכך לא היו נושאים אותם שם (עפ"י רמב"ן ועוד). ובתוס' מבואר שביאתם מותרת אף בלא הטעם שהיו מפורסמים, שאם היו מתעברות מהם היו מוליכים אותן לעירם].

הטור פסק (כהרמב"ם), שאדם גדול מותר לו לישא אשה במדינה אחרת מפני פרסומו.

ומהרש"ל השיג כי לפי הלשון האחרונה שבגמרא אין מקור להתיר זה, לפי פירוש הראב"ד

הרמב"ן ועוד ראשונים, הלכך בכל אופן אסור אלא אם יקחנה עמו אח"כ לעירו.

רבי אליעזר בן יעקב אומר: לא ישא אדם אשתו ודעתו לגרשה משום שנאמר אל תחרש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך.

לא רק לענין תשמיש המטה אמר, שזוהי 'גרושת הלב' שבניה פגומים, אלא אף שימוש אחר

שבבית אסור לו לקבל הימנה אלא אם כן הוא מודיעה שבדעתו לגרשה, ואם סברה וקבלה אין

לחוש (עפ"י מאירי גטין ז.ו). והט"ז (אה"ע ב) כתב שהאיסור בביאה ולא בנישואין. ואפילו באשה

שמותר לגרשה אסור.

ומהרש"ל פסק לאיסור לשאת לימים אפילו מודיע לה תחילה.